

930

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

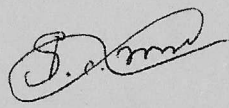
ЯГОДЗІНСЬКИЙ Сергій Миколайович

УДК 1:316.3:004.738.5 (043.3)

**СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ МЕРЕЖ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2016

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного авіаційного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Дротянко Любов Григорівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Ананьїн Валерій Опанасович,
Військовий інститут телекомунікацій та
інформатизації Міністерства оборони
України, професор кафедри військово-
гуманітарних дисциплін;

доктор філософських наук, доцент
Бех Юлія Володимирівна,
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри методології науки
та міжнародної освіти;

доктор філософських наук, професор
Кравченко Петро Анатолійович,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
декан історичного факультету.

Захист відбудеться 29 лютого 2016 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 січня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Перехід від індустріального до постіндустріального суспільства супроводжувався розривом соціальних зв'язків, деградацією усталених ієрархій і появою нових концепцій соціального порядку. Запропоновані у той час моделі суспільного розвитку, відомі нині як теорії інформаційного суспільства, вже наприкінці минулого століття дослідниками були піддані критиці й визнані утопічними. Аналіз критеріїв «приходу інформаційної ери» (Д. Белл) та їхніх сутнісних рис указує на недостатню глибину більшості соціально-філософських узагальнень щодо нової віхи історії людства. Особливість останньої, на наш погляд, полягає в набутті історично сформованими соціальними мережами статусу інформаційних, у результаті чого характеристики соціального на зламі ХХ – ХХІ століть піддаються трансформації не лише кількісно, а і якісно. Каталізатором цього є впровадження в усі соціальні практики інформаційно-комунікаційних технологій, що надає сучасному суспільству ознак гіперсоціальності (М. Кастельс), а джерелом і вісью оновлення його соціальної структури стають глобальні інформаційні мережі. Це надає їм особливого соціокультурного статусу, адже вперше в історії цивілізації спосіб продукування, метод поширення, накопичення та оперування інформацією сконцентрувався в одній – мережевій – площині.

Повсюдний ужиток понять «мережа», «глобальна економіка», «віртуальна реальність», «цифрова нерівність», «інформаційне суспільство» та інших призвели до того, що в суспільній свідомості сформувався ілюзорний образ нової форми соціальності. Проте реалії становлення мережевого суспільства змушують переглянути як оптимістичні, так і песимістичні сценарії, перейшовши від утопій до методологічно зваженого соціально-філософського аналізу, від понять-ярликів до схоплення сутності глобальних інформаційних мереж на рівні соціально-філософського категоріального апарату.

Зазначене спонукає до здійснення концептуалізації глобальних інформаційних мереж як феномену, соціокультурний потенціал якого інтегрує інноваційний, соціально-політичний, культурно-цивілізаційний та аксіологічний вектори розвитку інформаційного суспільства на початку ХХІ століття. Ставши глобальними, інформаційні мережі не лише спровокували у соціальному просторі інноваційно-технологічний вибух, а й замкнули на собі значну частину його економічного, політичного, духовного, загалом – соціокультурного потенціалу. Останній указує на ресурси, резерви й можливості, завдяки яким відбувається активна трансформація соціальної дійсності. Частково це зумовлює нашу орієнтацію на аналіз західної цивілізації (у геополітичному сенсі), що історично була джерелом соціально-політичних, науково-технічних, духовних інновацій, які мали загальносвітовий вплив і масштаб.

На рубежі ХХ – ХХІ століть такою соціально-культурною інновацією стають глобальні інформаційні мережі. За їхнього посередництва нині відбуваються усі світові процеси, а трансльована інформаційними каналами соціальна інформація безпосередньо впливає на визначення домінант і детермінант суспільного розвитку початку нового тисячоліття. Але без виявлення аксіологічних перспектив реалізації соціокультурного потенціалу інформаційних мереж

неможливо усунути джерела соціальних суперечностей. Адже, руйнуючи усталені соціальні зв'язки, глобальний інформаційний простір прагне покрити політичні, моральні, естетичні, правові, релігійні, освітні та інші ціннісні запити суспільства. На початку XXI століття це з очевидністю проявляється в економічній сфері, віртуалізація якої породила феномен інформаціонального імперіалізму (Г. Шиллер). Проростаючи в соціальній реальності у формах девіантних проявів у сфері соціально-правових відносин і культурного домінування одних спільнот над іншими, його спори спотворюють закладені в концепцію «мережевого суспільства» ідеї, принципи й потенції, віддаляючи людину від її соціальної сутності й здобутків суспільно-економічного та інноваційно-технологічного прогресу. Такі відчужені форми суспільного й індивідуального буття нині перетворюються на каталізatori трансформації соціального простору з подальшим перетворенням його на ризомоподібний лабіринт, складений із фрагментованих соціальних мереж.

Фіксуючи такі соціокультурні зміни, дослідники все ж нерідко губляться в оцінці їхніх причин і наслідків. Тому, попри те, що деякі аспекти окресленої загальної проблеми певною мірою представлені у спеціальних наукових доробках, цілісна соціально-філософська концепція, яка б розкривала джерела, механізми, спрямованість трансформації суспільства як синергетичної системи глобальних інформаційних мереж відсутня як у закордонному, так і у вітчизняному філософському дискурсі. Пов'язане із цим усвідомлення недостатності традиційного соціально-філософського та методологічного інструментарію у процесі дослідження суспільства як системи, а також наявність культурно-історичного й культурно-цивілізаційного вимірів зазначених проблем актуалізує потребу в концептуалізації феномену глобальних інформаційних мереж через виявлення їхнього соціокультурного потенціалу.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Концептуальним фундаментом дисертації стали роботи класиків філософії: Платона, Арістотеля, Миколи Кузанського, Т. Гоббса, І. Канта, Г. Гегеля, К. Маркса, Т. Адорно, М. Горкгайма, М. Гайдеггера, Н. Лумана, Ж.-Ф. Ліотара, Ю. Габермаса, Ж. Бодрійяра та інших. Спираючись на різні світоглядні установки, вони репрезентували буття людини й суспільства з позицій системності й цілісності. Це дозволило визначити соціально-гуманітарний, науково-технічний, економіко-правовий та інші виміри суспільного розвитку, а також розробити необхідну категоріальну і методологічну основу філософського пізнання людського капіталу, складовою якого є соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж.

Сучасне філософське наповнення змісту поняття «потенціал» бере свій початок у соціологічних і економічних теоріях кінця XIX – першої половини XX століття. У працях Й. Шумпетера, П. Сорокіна, С. Кузнеця, М. Кондратьєва соціокультурний потенціал подано крізь призму циклів економічного розвитку. В середині минулого століття увага дослідників звертається до поняття інноваційного потенціалу, що було наслідком науково-технічної революції та індустріального прориву. В цей період набуває поширення теорія дифузії інновацій. У роботах Е. Роджерса, Дж. Бернала, К. Фрімена, Б. Санто, Ю. Яковця, І. Балабанова методологія, методика і механізми впровадження інновацій та оцінки їхнього впливу на приріст економічного, освітнього,

наукового потенціалів знайшли своє обґрунтування методами математичного аналізу й економічного моделювання.

Вагомим доробком соціально-гуманітарного дискурсу ХХ століття є футурологічні роботи та антиутопії. У працях Ж. Фреско, Дж. Оруела, Р. Уілсона, Ст. Лема, Є. Замятіна, А. Кларка, Дж. Нейсбіта, Д. Лессінга, Г. Канна, Р. Курцвейла, І. Бестужева-Лади, В. Шилипенка та інших здійснено аналіз потенціалу інноваційних технологій, сформульовано вимогу до переосмислення понять соціальності, індивідуальності, свободи, освіти, а також втілено методики оцінки перспектив, загроз і суперечностей суспільного прогресу. Нині означену проблематику розробляють представники Оксфордського Інституту майбутнього людства (Н. Бостром, Дж. Мартін). Особливий інтерес у контексті проблематики дисертації має запропонована ними гіпотеза технологічної сингулярності, яка в спорадичній формі висловлювалась Ж.-Ж. Руссо, П. Тейяром де Шарденом, В. Вернадським, М. Холодним, К. Ціолковським.

У роботах зазначених вище дослідників актуалізовано підхід до розуміння суспільства як системи, основу якої складають соціальні мережі. Попри це соціокультурний потенціал мережевої соціальної архітектоники в соціально-філософських дослідженнях практично не розглядається. Самостійним об'єктом деяких філософських, економічних, а пізніше соціологічних і політологічних досліджень соціальні мережі стали в кінці ХVІІІ – на початку ХІХ століття. У працях А. Сен-Сімона, Г. Спенсера, О. Конта, К. Маркса суспільство постає як організм, що піддається теоретичному поясненню. До наукового обігу ця ідея ввійшла під назвою «теорія систем». Методологічного виміру обґрунтування соціальних систем і мереж набуло в тектології О. Богданова, ідеї якого пізніше були розвинені Н. Вінером, К. Шенноном, У. Ешбі, Л. Берталанфі, А. Колмогоровим, О. Харкевичем, В. Глушковим, С. Лебедевим. Практичне втілення математичних моделей при створенні електронно-обчислювальних машин і програмних комплексів вказало на невичерпний потенціал інноваційних технологій загалом і глобальних інформаційних мереж зокрема.

Аналіз потенціалу сучасних інформаційних мереж та їхня реалізація в практичній сфері потребувала залучення методології світ-системного підходу (І. Валлерстайн, Ф. Бродель) і напрацювань представників Франкфуртської школи (Т. Адорно, Г. Маркузе, М. Горькаймер, Ю. Габермас). Важливе місце у вирішенні завдань дослідження займають роботи розробників теорії «мережевого суспільства» (Р. Коллінз, М. Манн, Г. Уайт, Д. Старк, У. Пауел, Р. Бьорт, М. Гранноветер, М. Кагельс) та міждисциплінарної теорії соціальних мереж (Д. Ноук, К. Кук, Ю. Тернер, Л. Фріман, С. Берковиц, С. Вассерман, Ж.-Л. Нансі). Проаналізувавши поле соціальності з точки зору її мережевої організації, згадані дослідники наблизилися до оцінки економічного та інноваційного потенціалу глобалізованих соціальних мереж, які в епоху Інтернету набувають статусу інформаційних.

Дотичними до осмислення проблем дисертаційної роботи також є: системна теорія суспільства (В. Парето, Т. Парсонс, Н. Луман); концепція «суспільства ризику» (У. Бек, Е. Гідденс); теорія менеджерального та корпоративного соціального управління (Т. Веблен, Дж. Бернхейм, Ч. Мілз, У. Уолнер); теорія соціальної справедливості (Ф. Хайек, Дж. Ролз, Ф. Фукуяма, Л. Мізес,

А. Єрмоленко, А. Прокоф'єв). Компаративний аналіз цих підходів дозволив відобразити еволюцію соціального простору як синергію соціальних мереж. В узагальненому вигляді нова соціальна реальність була описана в термінах теорії інформаційного (постіндустріального) суспільства (Е. Тоффлер, Д. Белл, Й. Масуда, М. Порат, Дж. Несбіт, Е. Морен, І. Алексеева, Д. Іванов, О. Назарчук, О. Чумаков) та «суспільства знань» (Н. Штер, К. Маннгейм, Т. Лукман, К. Хьорнінг, Ф. Махлуп). Здійснений Ф. Уебстером критичний аналіз зазначених підходів дозволив більш виважено описати місце та роль інноваційних інформаційних і комунікаційних технологій у структурі соціокультурного потенціалу віртуальних мережевих сервісів.

Робота також ґрунтується на ідеях філософів, які досліджували культуру постмодерну. У працях Ж.-Ф. Ліотара, З. Баумана, Ж. Дельоза, Ж. Бодрійяра, П. Козловськи та інших сучасне суспільство постає як розмаїття систем, як ризомоподібне середовище, в якому соціокультурний потенціал розкривається в усій площині соціальних відносин. Інтерпретація феномену соціального як системи зв'язків, запропонована творцями акторно-мережевої теорії (Г. Тард, Дж. Ло, Б. Латур), дозволила представити соціокультурний потенціал глобальних соціокультурних мереж як інтеграцію інноваційного, гуманітарного, соціально-політичного, економічного потенціалів інформаційного суспільства.

Методологічну основу дисертаційної роботи складають також концепції постеконічного суспільства В. Іноземцева; наукового та освітнього потенціалу мережевого суспільства В. Айдрущенко, Г. Балла, І. Зязюна, С. Клепка, В. Іванова, В. Конверського, В. Кременя, М. Култаєвої, Н. Лавриченко, В. Лугового, В. Лутая, М. Мамардашвілі, М. Марчука, В. Огнев'юка, О. Огурцова, В. Платонова, Л. Рижко, В. Розіна, В. Скотного, О. Скубашевської, К. Таратути та інших; філософія соціального світу та соціальної відповідальності В. Беха, Ю. Бех, А. Кравченко, Г. Малінецького, В. Муляра, Ю. Резника; аналітичні роботи з теорії інформаційного суспільства І. Алексеевої, В. Ляха, Л. Дротянко, В. Онопрієнка, Я. Любивою; погляди на трансформацію духовних цінностей «суспільства знань» В. Вашкевича, М. Бойченка, С. Кримського, О. Кивлюк, Н. Скотної, А. Ярошенко; концепції нелінійного мислення Л. Бевзенко, І. Добронравової; збереження культурно-історичного досвіду П. Кравченка, Т. Бондар, І. Руденко; соціально-економічна інтерпретація постіндустріального суспільства Е. Герасимової; теорія стратегій управління та інформаційних війн В. Ананьїна, В. Воронкової, І. Панаріна, Г. Почепцова; дослідження знакових систем Н. Крохмаль і видів комунікації в мережевому суспільстві Н. Кочубей, Н. Луценко.

Незважаючи на достатньо широку джерельну базу дослідження, розробка цілісної соціально-філософської концепції глобальних інформаційних мереж через аналіз механізмів упровадження їхнього соціокультурного потенціалу у вітчизняній філософії не здійснена. Поза увагою вчених залишились питання інтеграції соціально-правового, економічно-політичного, духовного потенціалів суспільства, пронизаного сіткою глобальних інформаційних мереж. Без соціально-філософського узагальнення інформаційно-технологічної революції кінця ХХ – першої третини ХХІ століття неможлива оцінка перспектив цивілізаційного розвитку, становлення глобальної свідомості, конвергенція дослідницьких і освітніх мереж, а також впровадження їхнього інноваційного, інтеграційного й соціокультурного потенціалів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах держбюджетних тем кафедри філософії Національного авіаційного університету «Гармонізація науки та вищої освіти в умовах інформаційного суспільства» (№ 55-ф9/к97), «Антропологічний та соціокультурний виміри глобалізованого світу» (№ 32/12.01.10), «Інформаційне суспільство: його проблеми та перспективи у XXI столітті» (№ 34/12.01.10).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного авіаційного університету, протокол № 4 від 18.04.2012.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є формування цілісної соціально-філософської концепції функціонування глобальних інформаційних мереж на підставі виявлення їхнього соціокультурного потенціалу та визначення механізмів і перспектив інтеграції інформаційних мережевих технологій кінця XX – початку XXI століть у соціальний простір інформаційного суспільства.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- виявити культурно-історичні витоки та культурно-цивілізаційні характеристики становлення глобальних інформаційних мереж;
- встановити роль інформаційної діяльності в цивілізаційному поступі людства;
- уточнити зміст понять «соціальна мережа», «соціальна самоорганізація», «глобальна інформаційна мережа», «соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж» і встановити їхню кореляцію відповідно до мети дослідження;
- виявити особливості соціокультурної обумовленості формування інформаційно-мережевої архітектоники глобалізованого соціуму;
- встановити культурно-цивілізаційні характеристики глобальних інформаційних мереж і визначити основу стратегій реалізації їхніх соціальних потенцій у процесі проектування соціальної реальності;
- виявити принципи функціонування системи глобальних інформаційних мереж у контексті культурно-цивілізаційної тріади «премодерн-модерн-постмодерн»;
- розкрити сутність взаємозв'язку інноваційного та соціокультурного потенціалів глобальних інформаційних мереж на початку XXI століття;
- встановити соціокультурні доміанти та дизруптивні інновації глобальних інформаційних мереж кінця XX – початку XXI століть;
- розкрити ознаки трансформацій соціально-комунікативних практик у контексті потенціалістського дискурсу глобальних інформаційних мереж;
- виявити роль соціокультурного потенціалу інформаційних мереж у становленні глобальної свідомості;
- охарактеризувати критерії соціальної оцінки способів утілення соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж;
- дослідити аксіологічні перспективи технологій реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж;
- виявити суперечності, потенціал і перспективи глобальних інформаційних мереж у науці та освіті XXI століття.

Об'єкт дослідження – суспільство як система глобальних соціальних мереж.

Предметом дослідження є соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж.

Методологічна база дослідження обумовлена особливостями його предмета, що вимагає застосування системного, культурно-історичного та соціокультурного підходів у їхній діалектичній єдності. Останні репрезентують глобальні інформаційні мережі як складний соціокультурний феномен та як особливий простір реалізації суспільного буття. Дослідження інформаційних мереж як складової соціального простору інформаційного суспільства здійснено з використанням структурно-функціонального аналізу й синтезу. Соціальна історія мережевих технологій, на основі якої виявлені культурно-історичні витоки соціокультурного потенціалу інформаційних мереж, досліджена на базі застосування методу культурно-семантичного аналізу. Переосмислення феномену соціального в просторі глобальних інформаційних мереж потребувало залучення понятійно-методологічної бази акторно-мережевої теорії. Введення до соціально-філософського пізнання поняття соціально-гуманітарних інновацій і визначення рівня їхньої дизруптивності здійснено методологічними засобами світ-системного аналізу та синергетики як міждисциплінарної науки про нелінійні самоорганізовані системи. Обґрунтування інформаційної архітекτονіки мережевого суспільства потребувало залучення інформаційно-семіотичної концепції знакових систем, зокрема, теорії мовних ігор. Культурно-цивілізаційні характеристики та принципи функціонування глобальних інформаційних мереж у кінці ХХ – на початку ХХІ століть виявлені на основі принципів ієрархічності, структуризації, множинності та системності.

На підставі застосування синергетичного та міждисциплінарного підходів глобальні інформаційні мережі репрезентовані як підвид соціальних мереж, культурно-історичний вимір яких обґрунтовано в межах тріади «премодерн-модерн-постмодерн» з урахуванням соціально-політичних і культурно-цивілізаційних характеристик доіндустріального, індустріального й постіндустріального етапів розвитку суспільства. На основі застосування принципів нелінійності, відкритості, дисипативності, неадитивності, гомеостатичності та динамічної ієрархізації здійснений аналіз атракторів мережевої соціальної архітекτονіки, а також виявлено стратегії реалізації її інноваційного потенціалу. Потенціалістський підхід застосовано при виявленні соціокультурних домінант і детермінант глобальних інформаційних мереж, а також у процесі виявлення характеру гуманітарних інновацій, які транслюються в інформаційному просторі та визначають параметри соціального часу й соціального простору.

Загальнонаукові методи аналізу, порівняння, узагальнення, ідеалізації, синтезу, класифікації дозволили здійснити комплексне дослідження змісту поняття соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у сучасних філософських і соціально-гуманітарних концепціях.

При вирішенні більш конкретних завдань дисертаційної роботи застосовувалися методологічні принципи відповідності, співпадання історичного й логічного, метод структурно-генетичного аналізу й синтезу та функціонально-операційного аналізу. Опрацювання наукових джерел ґрунтувалося на компаративному та герменевтичному підходах, а також методологічному принципі доповняльності.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у тому, що в ній вперше у вітчизняній філософії на основі системного, культурно-історичного та соціокультурного підходів розроблено цілісну соціально-філософську концепцію перспектив реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у процесі їхнього становлення й розвитку наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. Виявлено проблеми та перспективи втілення інноваційного й соціокультурного потенціалів інформаційних мереж у сучасних соціальних практиках. Наукову новизну конкретизовано в таких **теоретичних положеннях**, які вносяться на захист:

Вперше:

– виявлено культурно-історичні витоки та культурно-цивілізаційні характеристики становлення глобальних інформаційних мереж через зіставлення соціально-економічних, політичних і культурних факторів доіндустріальної, індустріальної й постіндустріальної стадій поступу людства. З'ясовано, що культурно-історичну основу глобальних інформаційних мереж склали соціальні мережі. Останні були притаманними всім стадіям суспільного розвитку й різною мірою впливали на економічну, соціально-політичну та культурно-цивілізаційну глобалізацію соціуму, а також визначали динаміку соціальних процесів. На рубежі ХХ – ХХІ століть соціальні мережі віртуалізуються та набувають інформаційного статусу. Виступаючи вісю соціальних перетворень і суспільних рухів, вони концентрують у собі сукупність суспільних норм, регулятивів, цінностей, схем, стилів, патернів, і в такий спосіб є репрезентантами суспільної свідомості. Обґрунтовано, що сформовані на їхній основі інформаційні мережі постають соціокультурним феноменом з яскраво вираженим соціокультурним потенціалом;

– встановлено, що культурно-цивілізаційні характеристики глобальних інформаційних мереж (нелінійність, відкритість, нерівноважність, ризомоподібність, антропоморфність) є наслідком руйнування усталених соціальних мереж і поглиблення соціальної диференціації. Разом із тим, означені характеристики слугують підставою для окреслення соціально-економічних, суспільно-політичних і духовно-практичних стратегій реалізації соціальних потенцій глобальних інформаційних мереж у процесі проектування соціальної реальності. Враховуючи, що соціальні мережі історично були інтегрованими у соціальний простір і соціальний час, визначали метрику суспільних процесів, виступали носіями соціальної інформації та інструментом культурно-цивілізаційних змін, обґрунтовано, що на початку ХХІ століття основою стратегій утілення соціальних потенцій інформаційних мереж є коеволуція системи «суспільство-природа». Остання поглинає руйнівні наслідки співвідношення соціального порядку та соціального хаосу, замикаючи на собі систему соціальних норм, цінностей і механізмів соціальної динаміки. Інтегруючи та віртуалізуючи наявні форми соціальної взаємодії, глобальні інформаційні мережі уособлюють сферу комплексності суспільства, що виражається у процесі формування соціальної мережевої архітекτονіки;

– на основі аналізу культурно-цивілізаційних характеристик тріади «премодерн-модерн-постмодерн» виявлено принципи функціонування системи глобальних інформаційних мереж, до яких належать: узгодження механізмів соціальної самоорганізації, соціального проектування та програмування; інтеграції теоретичної (архітектоніка), прагматичної (інфраструктура) та

соціальної (інтерфейс) складових інформаційних мереж; кластерних, багаторангових, нелінійних процедур накопичення суспільного капіталу; кореляції рекурсії інформаційних мереж із комунікативною компетентністю та комунікативною компетенцією соціальних суб'єктів;

– розкрито сутність взаємозв'язку інноваційного та соціокультурного потенціалів глобальних інформаційних мереж шляхом уведення понять культури інформаційно-мережевого обміну та мережево-комунікаційної взаємодії. Виявлено, що під впливом науково-технічного й технологічного прогресу основою інноваційного потенціалу глобальних інформаційних мереж стає їхня комунікативна конвергентність, ризомність і самоорганізованість. Обґрунтовано, що у своїй єдності інноваційний і соціокультурний потенціали визначають економічні, соціально-політичні й культурно-цивілізаційні ризики, які продукуються ростом значення соціальної ентропії. Остання є наслідком перманентної дифузії соціальної реальності у віртуальний соціальний простір без прогнозованого зворотного ефекту. На цій основі виявлено, що суперечності реалізації інноваційного потенціалу мережевого суспільства обумовлені невизначеністю соціальних перспектив і ціннісних установок соціальних агентів;

– розкрито ознаки трансформації соціально-комунікативних практик інформаційного суспільства, основними з яких є: синергія структурно та функціонально неоднорідних соціальних мереж; перетворення комунікативної особистості на суб'єкта інформаційного впливу; відкритість соціальних мереж до соціального планування, прогнозування і програмування в режимі реального часу (on-line). Встановлено, що на початку XXI століття потенціалістський дискурс глобальних інформаційних мереж перетворюється на атрактор соціальної самоорганізації. Долаючи обмеження фізичного й соціального часу, інформаційні мережі перетворюють комунікативні практики у канали трансляції інформаційних контентів, зміст і форма яких у жодний спосіб не детермінована. Обґрунтовано, що взаємодія між соціально-комунікативними практиками стає можливою лише в просторі потенціалістського дискурсу глобальних інформаційних мереж, основною метою якого є досягнення рівноваги колективної дії, узгодження соціально-політичних, економічно-правових і культурно-історичних структур організації й управління соціальними процесами. На початку XXI століття потенціалістський дискурс набуває ознак соціального інституту, оскільки від специфіки вироблених у ньому ціннісних, моральних і психологічних установок залежить структурованість та стійкість соціальних структур, а також їхня здатність до самоорганізації;

– досліджено критерії соціальної оцінки механізмів утілення соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Аргументовано, що основним із них є контрверсійність локального та глобального, індивідуального й суспільного. Враховуючи, що структура глобальних соціальних мереж ізоморфно відображається на всіх типах суспільних дискурсів, підпорядкованим до основного є критерій відповідності напряму суспільно-політичного вектору та соціально-економічної координати соціального простору. Показано, що темп соціальних змін в інформаційному суспільстві початку XXI століття не дозволяє здійснювати їхню соціально-гуманітарну експертизу, внаслідок чого інформаційні мережі за обсягом є глобальними, проте в соціокультурному відношенні залишаються фрагментованими;

– визначено аксіологічні перспективи реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж, які полягають у формуванні концепції інформаційної цілісності глобалізованого соціуму та подоланні на цій основі цифрової нерівності; впровадженні механізмів соціального визнання, соціальної відповідальності й довіри; продукуванні соціальних атракторів; нівелюванні наслідків соціальної та технологічної сингулярностей. На цій основі встановлено, що ігнорування ціннісного виміру інноваційно-комунікаційних технологій унеможливує пошук стійких композиційних структур комплементатії культурно-історичних соціальних і віртуальних інформаційних мереж, а також способів синхронізації притаманних їм образів соціальної реальності. Метою технологій упровадження соціокультурного потенціалу мережевих технологій виступає досягнення інформаційної рівноваги, яка є константою суспільства як дисипативної, нерівноважної системи. Усвідомлення соціальними суб'єктами сутності глобальної відповідальності, залежностей, балансів і ризиків та необхідність переосмислення аксіологічних пріоритетів і норм глобалізованого соціуму є основною умовою розкриття соціокультурного потенціалу інформаційних мереж як нової форми буття соціального.

Уточнено:

– зміст понять «соціальна мережа», «соціальна самоорганізація», «глобальна інформаційна мережа», «соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж». Соціальна мережа – це елемент соціальної структури, який упорядковує, визначає та спрямовує дії соціальних суб'єктів. Вони утворюються й розпадаються відповідно до доміантних на тому чи іншому етапі культурно-історичного розвитку норм, традицій, цінностей, потреб, інтересів, а також пріоритетних напрямів розвитку наявних соціальних практик. Встановлено, що для соціальних мереж характерні структурованість, ієрархізація, розподіл соціальних ролей, а також акумуляція соціального капіталу. Соціальна самоорганізація – це процес динамічного утворення й розпаду соціальних структур внаслідок неадитивності та незворотності дій соціальних суб'єктів в умовах зростання соціальної ентропії. Під глобальною інформаційною мережею розуміється конвергентна система інноваційно-комунікаційних засобів, архітектура яких дозволяє поглинати, структурувати й транслювати інформацію по всьому полю соціальної реальності в режимі реального часу. Соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж – це система соціально-політичних, економічних і науково-технічних суспільних відносин, які виникають у заснованому на інноваційно-комунікаційних технологіях глобалізованому соціумі, метою яких є досягнення інформаційної рівноваги та окреслення оптимальних шляхів розвитку мережевого суспільства. Під впливом явищ соціальної самоорганізації економічні, соціально-політичні, культурні соціальні мережі віртуалізуються та інтегруються в структурі глобальних інформаційних мереж. Властиві соціальним мережам потенції на рубежі ХХ – ХХІ століть закладають основи соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж;

– місце соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у становленні глобальної свідомості. Показано, що розроблені представниками природничо-наукового напрямку філософії космізму теоретичні конструкти («планетарне мислення», «ноосфера», «планетарна свідомість» та інші) дозволяють на рівні соціально-філософського категоріального апарату

інтегрувати їх у понятті «глобальна свідомість». Тлумачення процесу її становлення як соціокультурної практики розкриває аксіологічний потенціал глобальних інформаційних мереж, дозволяє здійснити оцінку культурно-цивілізаційних перспектив людства і відкриває шлях до соціального проектування антропоморфних мереж, які зніматимуть суперечності між соціальною реальністю та її мережевим образом.

Набуло подальшого розвитку:

– встановлення ролі інформаційної діяльності в цивілізаційному поступі людства. Обґрунтовано, що зміст і форми реалізації інформаційної взаємодії історично відповідають соціальній структурі, а критерієм суспільної цінності інформації є як її кількість, так і закладений у ній інноваційний та соціокультурний потенціали. В мережевому суспільстві інформаційна діяльність проникає в усі соціальні практики, а тому її організація потребує оновлення пізнавальних і комунікаційних стратегій на рівні суспільної свідомості. Це обумовлено такими чинниками: по-перше, при вирішенні предметно-практичних проблем превалюють засоби системного й варіаційного аналізу, інформаційного моделювання, теорії ігор та управління ризиками; по-друге, раціональність соціальних дій у просторі глобальних інформаційних мереж асоціюється як з істинністю й доцільністю, так і з швидкістю отримання результату; по-третє, перенесення на всю сферу соціальних відносин алгоритмізованого, схематичного, структурованого стилю мислення і прийняття рішень закладає основи інформаційного типу раціональності соціальних дій, який на початку XXI століття породжує не комунікативні дискурси (Ю. Габермас), а інформаційні соціальні мережі. Відтак інформаційна діяльність, репрезентована в її найширшому тлумаченні, виражає соціальну сутність людини кінця XX – початку XXI століття;

– виявлення особливостей процесу формування інформаційно-мережевої архітектоники глобалізованого соціуму, основними з яких є: взаємне проникнення і нелінійне підпорядкування соціального простору та конструйованого під впливом інформаційно-технологічної революції глобального віртуального середовища; розгортання логіко-семантичної системи створення й розміщення соціокультурного контенту; формування інформаційної екосистеми як надбудови над соціальною реальністю. Ігнорування означених особливостей спотворює реалізацію евристичного, ціннісного, економічного, політичного, а загалом – соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Причиною цього є втрата соціально мережевою архітектонікою здатності до самоорганізації, оновлення й створення соціальних структур, а також системи зв'язків і залежностей між ними;

– встановлення соціокультурних домінантів і характеру соціокультурних інновацій глобальних інформаційних мереж. Виявлено, що наприкінці XX – на початку XXI століть інформаційні мережі замикають на собі соціально-економічні, культурологічні та екзистенційні аспекти суспільного розвитку, узгоджуючи їх на рівні синергійної доповняльності. Класична схема соціальної еволюції «від простого до складного» втрачає свою евристичну цінність і заміщується інноваційною моделлю, внаслідок чого для суспільства XXI століття інноваційна діяльність перетворюється на соціальну потребу найвищого порядку. За таких умов детермінантами суспільного розвитку є соціально-культурні

інновації, які стають базовими носіями і трансляторами соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Встановлені ознаки соціально-культурних інновацій дозволили висунути гіпотезу, що у мережевому суспільстві вони набувають дизруптивного характеру. І хоча такий тип інновацій був притаманний усім етапам цивілізаційного поступу людства, на зламі ХХ – ХХІ століть їхній вплив на суспільну свідомість став переважно непрогнозованим і неконтрольованим;

– осмислення суперечностей, потенціалу і перспектив становлення глобальних інформаційних мереж у сфері науки й освіти, які залежать від рівня консолідації соціальних груп у світовому масштабі. На початку ХХІ століття вірування, моральні норми, естетичні цінності, мова, традиції та інші атрибути соціального життя нерідко перетворюються на причину розбіжностей і соціальних конфліктів. Зняти джерело останніх здатні серед інших наука й освіта, соціокультурна функція яких криється в збереженні та транслюванні гуманістичних і ціннісних пріоритетів людства. Встановлено, що хоча повною мірою потенціал науково-освітніх інформаційних мереж ще не реалізований, саме вони є соціальними атракторами глобалізованого соціуму, концентруючи навколо себе соціокультурні потенції подальших культурно-цивілізаційних перетворень. Поєднання науково-дослідницьких і освітніх систем у глобальну науково-освітню мережу є першим етапом інституалізації глобальних інформаційних мереж як соціокультурного феномену.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Концептуалізація феномену глобальних інформаційних мереж визначає пріоритетні напрями соціально-філософського і теоретико-методологічного дослідження сучасного суспільства, атрибутами якого на початку ХХІ століття стали системність, нелінійність, мережевість, когерентність і віртуальність. Оновлення понятійно-категоріального апарату соціально-філософського пізнання, здійснене при вивченні глобальних інформаційних мереж, відкриває шляхи інтеграції сучасних соціальних теорій, зокрема, символічного інтеракціонізму; гуманістичної соціології; структурного функціоналізму та феноменологічної соціології; теорії соціального конфлікту та інших.

Здійснена у роботі квантифікація рівнів соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж дозволяє контекстно визначити місце нашої держави у міжнародному економіко-політичному й культурно-історичному процесі, що сприятиме поглибленню інтеграції України до світового інформаційного простору шляхом репрезентації її як економічно перспективної, науково-, демократично- та соціально-орієнтованої держави. Соціально-філософський аналіз структури та функцій інформаційних мереж надає необхідне теоретико-методологічне підґрунтя для оцінки інноваційного потенціалу віртуальних соціальних сервісів Web 2.0. Через це отримані в ході дослідження висновки можуть використовуватися при аналізі фінансово-економічних, політико-правових і соціальних трансформацій глобалізованого світу.

Запропонована концепція соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж може бути залученою при розробці нормативних курсів з дисциплін «Філософія», «Соціальна філософія», «Сучасні соціологічні теорії», «Соціальна синергетика», а також при викладанні спецкурсів з теорій інформаційного суспільства, інформаційного права, інформаційної етики тощо.

Особистий внесок здобувача полягає у комплексному дослідженні феномену соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Дисертація є кваліфікаційною науковою роботою, що містить одержані особисто автором результати. Публікації за темою дисертації виконані автором самостійно. Кандидатська дисертація на тему «Науковий дискурс в умовах інформаційного суспільства: методологічний і соціокультурний аспекти» спеціальність 09.00.02 – діалектика і методологія пізнання була захищена у 2008 році; її матеріали у тексті докторської дисертації не використовуються.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї дисертаційної роботи автор доповідав на методологічних семінарах докторантів та аспірантів кафедри філософії Національного авіаційного університету (Київ, 2012–2015 рр.). Теоретичні положення та практичне значення одержаних результатів були представлені на таких наукових заходах: міжнародній науково-практичній конференції «Творчість як корисне здійснення блага через істину у красі» (Київ, 2009 р.), міжнародній науковій конференції «Філософія повседневності» (Київ, 2009 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Марксизм та сучасність: системна криза передісторії як предмет філософської рефлексії» (Київ, 2009 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Соціальна безпека і гуманітарний захист в Україні на початку XXI століття: проблеми теорії і практики» (Київ, 2009 р.), міжнародній науковій конференції «Дні науки філософського факультету» (Київ, 2010–2015 рр.), науковій конференції «Проблема людини та міжособистісної комунікації в художній і епістолярній творчості А.П. Чехова (до 150-річчя від дня народження А.П. Чехова)» (Київ, 2010 р.), науково-теоретичній конференції «Гармонізація науки і вищої освіти в інформаційному суспільстві» (Київ, 2011 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Від посмішки Джоконди до посмішки Гагаріна (до 50-річчя від дня польоту в космос Ю.О. Гагаріна)» (Київ, 2011 р.), міжнародній науковій конференції «Філософські виміри сучасної соціальної реальності» (Донецьк, 2011 р.), всеукраїнській науковій конференції «Людиновимірний характер творчості Лесі Українки (до 140-річчя від дня народження Лесі Українки)» (Київ, 2011 р.); всеукраїнському «круглому столі» «Антропологічні та соціокультурні виміри глобалізованого світу» (Київ, 2012–2014 рр.), міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки» (Київ, 2012–2014 рр.), міжнародній науковій конференції «Інтеграція науки: методологіческие аспекты» (Саранськ, 2013 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Бердянськ, 2012 р.), міжнародній науковій конференції «Интеграция: теоретические и прикладные аспекты» (Саранськ, 2013 р.), міжнародній науково-технічній конференції «Авіа» (Київ, 2013, 2015 рр.), міжнародній науково-практичній конференції «Шляхи подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей» (Київ, 2013, 2014 рр.), всеукраїнській науковій конференції «Філософія як культурна політика сучасності» (Острогор, 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування громадської думки в сучасній Україні» (Київ, 2014 р.), всеукраїнських філософських читаннях «Глобалізаційний контекст комунікації в умовах інформаційного суспільства» (Київ, 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Імперативи поступу України в умовах цивілізаційних викликів сучасного світу» (Київ, 2015 р.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи відображено в 49 наукових працях, із них: одноосібна монографія; колективна монографія; 17 статей – у вітчизняних фахових наукових виданнях (14 з яких у виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз); 6 статей – у закордонних виданнях; інші публікації за темою дисертації – 24.

Структура та обсяг дисертації обумовлені логікою дослідження, яка впливає з поставленої мети й дослідницьких завдань. Дисертація складається з вступу, п'яти розділів (п'ятнадцяти підрозділів), висновків і списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладений на 358 сторінках, список використаних джерел містить 422 найменування на 44 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 402 сторінки друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж, розкрито стан наукового опрацювання проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, окреслено методологічні засади дослідження, сформульовано положення наукової новизни, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, надані відомості щодо апробації та публікації результатів дисертаційної роботи.

Перший розділ – «Глобальна інформаційна мережа як соціокультурний феномен» – присвячено аналізу культурно-історичних і культурно-цивілізаційних характеристик глобальних інформаційних мереж, а також визначенню ролі інформаційної діяльності в цивілізаційному поступі людства.

У **підрозділі 1.1. «Культурно-історичні витоки становлення глобальних інформаційних мереж»** через зіставлення основних засад доіндустріальної, індустріальної та постіндустріальної стадій розвитку людства аналізуються культурно-історичні витоки інформаційних мереж кінця ХХ – початку ХХІ століття. Обґрунтовано, що властиве більшості суспільних дискурсів некритичне постулювання уявлення про глобальні інформаційні мережі як артефакт суспільного розвитку призводить до спотворення принципів, механізмів, суперечностей, домінант і детермінант реалізації їхнього інноваційного та соціокультурного потенціалу. Ігнорування культурно-історичного тла формування інформаційних мереж створює ілюзію відірваності інформаційної ери від попередніх етапів цивілізаційного поступу людства. Виходячи з означених пересторог, автор ставить питання про диференціацію інформації, яка транслюється глобальними інформаційними мережами та приходять до висновку, що соціально-культурний контекст має лише та інформація, яка розширює можливості інформаційного обміну між соціальними агентами.

Обґрунтування статусу інформаційної діяльності як базової соціальної потреби дозволило визначити культурно-історичні фактори глобальних інформаційних мереж, якими, на переконання дисертанта, є економічні, суспільно-політичні, культурні соціальні мережі. На рубежі ХХ – ХХІ століть історично сформовані соціальні мережі віртуалізуються і трансформуються в інформаційні мережі. Доведено, що останні, концентруючи в собі сукупність суспільних норм, регулятивів, цінностей, схем мислення, соціальних стилів,

культурних патернів, глобалізуються, через що вони виступають репрезентантами суспільної свідомості. На цій основі формується соціальна мережева архітектоніка, яка продукує появу нових форм соціальності. Збільшення обсягу інформаційних взаємодій призводить до перманентного та неконтрольованого розширення інформаційних каналів. В результаті цього на початку XXI століття соціальні відносини реалізуються переважно в просторі глобальних інформаційних мереж, що дозволяє останнім відігравати роль соціального атрактора. Зважаючи на те, що інформація та канали її трансляції є індиферентними до потреб і запитів соціуму, винятково прагматичне, інструментальне, спрощено-вульгаризоване розуміння місця інформаційно-комунікаційної революції у процесі дослідження сучасних соціальних процесів унеможливить оцінку інноваційного та соціокультурного потенціалів глобальних інформаційних мереж.

У підрозділі 1.2. «Інформаційна діяльність у цивілізаційному поступі людства» окреслено соціально-філософські підходи до аналізу змісту та форм реалізації інформаційної взаємодії. Автор звертає увагу на відсутність у сучасній філософській довідковій літературі усталених соціально-філософських дефініцій понять «інформація», «інформаційна мережа», «соціокультурний потенціал» тощо. Це ускладнює аналіз соціально-правових і морально-ціннісних аспектів інформаційного обміну та породжує антиномії у процесі визначення базисних параметрів інформаційної діяльності, її захищеності, автономності, відкритості, самоорганізованості тощо. Дисертант виходить із того, що створення такої моделі інформаційної взаємодії, яка б унеможлиблювала дії, спрямовані на руйнування чи дестабілізацію соціальної системи, є суперечливим завданням. Обґрунтовується положення, що на початку XX століття інформаційні мережі залишаються адміністративно, економічно і політично контрольованими. Через це кількість інформації не відповідає її якості, а практика самотиражування інформаційних повідомлень у формі гіперпосилань перетворює захоплення від швидкості доступу до інформаційних ресурсів на сумнів у її валідності, точності, достовірності.

Зважаючи на зазначене, автор вказує на важливу інститууючу роль держави в організації інформаційної діяльності та підтримці її відкритості і прозорості. Це обумовлено тим, що за недостатності інтеграції суспільства до інформаційних мереж на локальному рівні саме держава може сприяти активному залученню громадян до інформаційної діяльності в усіх соціальних практиках. Доведено, що успішне ведення інформаційної діяльності можливе лише через зміну пізнавальних стратегій на рівні суспільної свідомості. Це обумовлено такими чинниками: по-перше, при вирішенні предметно-практичних проблем нині превалюють засоби системного й варіаційного аналізу, інформаційного моделювання, теорії ігор та управління ризиками; по-друге, раціональність соціальних дій у просторі глобальних інформаційних мереж асоціюється як з істинністю й доцільністю, так і зі швидкістю отримання результату; по-третє, перенесення на всю сферу соціальних відносин алгоритмізованого, схематичного, структурованого стилю мислення та прийняття рішень закладає основи інформаційного типу раціональності соціальних дій, який на початку XXI століття породжує не комунікативні дискурси (Ю. Габермас), а інформаційні соціальні мережі.

Показано, що за умови оновлення когнітивних установок і поширення інноваційно-комунікаційних мереж, суспільство здатне розгорнути весь спектр соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Адже у кінці ХХ – на початку ХХІ століть саме інформаційний тип раціональності соціальних дій відображає тенденції розвитку соціально-економічного, освітнього, політико-правового та культурно-цивілізаційного векторів суспільного розвитку. Відтак інформаційна діяльність, репрезентована в її найширшому розумінні, виражає соціальну сутність людини мережевого суспільства.

У підрозділі 1.3. «Понятійно-методологічний апарат дослідження соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж» уточнено ключові для дисертації поняття, а також визначено необхідний методологічний інструментарій для концептуалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Під соціальною мережею в дисертації розуміється сукупність елементів соціальної структури, які упорядковують, визначають і спрямовують дії соціальних суб'єктів. Для соціальних мереж характерні структурованість, ієрархізація, розподіл соціальних ролей, а також акумуляція соціального капіталу. Виходячи з того, що соціальні мережі стали прообразом сучасних інформаційних мереж, останні визначені як сукупність комунікативних засобів і техніко-технологічних рішень, метою яких є накопичення, обробка, збереження та передача інформації. Філософського змісту означене поняття набуває лише тоді, коли воно розглядається у глобальному масштабі. Під глобальними інформаційними мережами в дисертації розуміється така система інноваційно-комунікаційних засобів, архітектура яких дозволяє поглинати, структурувати й транслювати інформацію по всьому полю соціальної реальності в режимі реального часу. Опіраючись на визначення родового поняття, соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж у дисертації розглядається як система соціально-політичних, економічних і науково-технічних суспільних відносин, які виникають у заснованому на інноваційно-комунікаційних технологіях глобалізованому соціумі, метою яких є досягнення інформаційної рівноваги та окреслення оптимальних шляхів розвитку мережевого суспільства. Показано, що під впливом явищ соціальної самоорганізації економічні, соціально-політичні, культурні соціальні мережі віртуалізуються та інтегруються в структурі глобальних інформаційних мереж. Властиві соціальним мережам потенції на рубежі ХХ – ХХІ століть закладають основи соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж.

У другому розділі – «Глобалізація інформаційних мереж: причини і соціальні наслідки» – виявляється сутність соціальної мережевої архітектоніки, культурно-історичні характеристики та соціальні потенції глобальних інформаційних мереж, а також окреслюється їхня роль у процесі проектування соціальної дійсності глобалізованого соціуму на початку ХХІ століття.

У підрозділі 2.1. «Соціокультурна обумовленість інформаційно-мережевої архітектоніки глобалізованого світу» досліджено принципи становлення інформаційної архітектоніки як надбудови над соціальною реальністю. Узагальнюючи наведені в науковій літературі визначення суміжних понять, інформаційною архітектонікою глобального соціального простору автор називає логіко-семантичну систему створення й розміщення контенту. При цьому під словом «розміщення» в дисертації розуміється не лише публікація контенту, а й

комплекс заходів, що враховує програмний, апаратний і людський фактори даного процесу. Тобто інформаційна архітектоніка є основою, на якій функціонує глобальний інформаційний простір. Без неї та її логічної будови інформаційний простір перетворюється на набір текстів, посилань, цитат, коментарів і т.п. У такому вигляді він втрачає свій евристичний, ціннісний, економічний, політичний, а загалом – соціокультурний потенціал.

Обґрунтовується, що тенденція до поглиблення мережевих взаємодій виявилася вже в індустріальній моделі економіки. Послаблення тиску інституціональних соціальних утворень, що супроводжувало становлення постіндустріального суспільства, закріпило впевненість соціальних суб'єктів у тому, що їхня мережева інтеракція відповідає тенденціям суспільного розвитку. Але якщо ще наприкінці ХХ століття включення в «комунікаційну мультимедіасистему» (М. Кастельс) відбувалося в режимі on- off- line, то нині інформаційна система реалізує соціальну функцію лише тоді, коли вона є тотально інтерактивною. На початку ХХІ століття віртуалізація соціального простору досягла як макро-, так і мікроекономічного рівнів. Інтернет-соціальні мережі, електронна пошта, блоги, твіттери і т.п. web-сервіси інтегрувалися в усі соціальні практики, заміщуючи соціальну реальність ризомоподібним віртуальним інформаційним простором. Прагнення соціальних суб'єктів відповідати часу перетворює суспільство на мережеву структуру, в якій жоден елемент не перебуває в стані спокою, а отже, соціальна структура стає темпоральною, віртуальною. Разом із тим, дисертант фіксує відсутність принципів диверсифікації, контамінації, конвергенції інформаційних каналів, що не дозволяє вважати інформаційний простір повноцінним віртуальним відповідником соціальної реальності.

Доведено, що попри незаперечні переваги інноваційних технологій, їхню здатність задовольняти широкий комплекс потреб сучасної людини, система глобальних інформаційних мереж втрачатиме стабільність без виявлення і реалізації закладеного в неї соціокультурного потенціалу. Автор показує, що одним із факторів, який заважає цьому, є спотворене сприйняття феномену віртуалізації, через що складається викривлене уявлення про віртуалізацію соціальної дійсності як про процес переходу від реальності до симулякрів і образів. Для вирішення цієї проблеми в дисертації залучено методологічний апарат акторно-мережевої теорії (Г. Гард, Б. Латур, Д. Урі), завдяки чому соціальне визначається не як сукупність людей, груп, держав, а як особливий тип зв'язку між соціальними агентами, артефактами та речами. Зазначене й окреслює зміст поняття мережевої соціальної архітектоніки та дозволяє осмислити глобальні інформаційні мережі як соціокультурно обумовлений феномен.

Зважаючи на це, дисертант прийшов до висновку про необхідність сприяння інтеграції найменш розвинених регіонів світу в глобальний інформаційний простір. Цьому є, як мінімум, дві причини. По-перше, мережева соціальна архітектоніка повною мірою розкриє свій потенціал лише за умови всесвітнього поширення. По-друге, відкинуті на узбіччя прогресу соціальні групи, народи, держави все з більшою інтенсивністю продукуватимуть соціальні аномії, агресію, військові протистояння та інші деструктивні процеси. Отже, мережеве суспільство стає глобальним як за можливостями, так і в контексті ризиків планетарного масштабу.

Підрозділ 2.2. «Культурно-цивілізаційні характеристики і соціальні потенції інформаційних мереж у процесі глобалізації соціуму» присвячено дослідженню умов, соціальних причин і наслідків реалізації соціальних потенцій глобальних інформаційних мереж як соціокультурного феномену. Показано, що поглиблення соціальної диференціації та віртуалізація соціальних мереж, які склалися історично, обумовлюють культурно-цивілізаційні характеристики глобального інформаційного простору. До них дисертант відносить відкритість, дисипативність, ризомність та антропоморфність. У своїй єдності перелічені атрибути репрезентують інформаційні мережі як технологічний продукт, який індиферентний до соціальних цінностей, потреб та інтересів. Нівелюючи вплив людського фактору на їхнє функціонування, інформаційні мережі стають причиною руйнування тих соціальних зв'язків, які не узгоджуються із темпами інноваційного розвитку людства. Зіставляючи ідеї Н. Лумана і Ю. Габермаса при виявленні соціальних потенцій глобальних інформаційних мереж, автор залучає поняття комплексності системи як визначника взаємозв'язку планування, управління і потенціалу. Обґрунтовано, що основу цієї комплексності складає коеволуція суспільства і природи як відкритих систем. Зважаючи на те, що для соціуму інформаційної доби зовнішнім середовищем є не лише природа, а й інноваційно-мережева інфраструктура, потреба у взаємному узгодженні темпів їхнього перетворення (як контингентних систем) змушує реалізовувати закладені в глобальну мережеву архітектоніку соціальні потенції.

У підрозділі 2.3. «Глобальні інформаційні мережі у контексті проектування соціальної дійсності кінця ХХ – початку ХХІ століть» досліджуються механізми реалізації соціальних потенцій, які закладені у глобальні інформаційні мережі. На основі аналізу трансформації економічних, політичних і культурних соціальних мереж, які склалися історично, дисертант обґрунтовує, що їхнє становлення супроводжувалось зростанням соціокультурної складової людського капіталу. В кінці ХХ – на початку ХХІ століть, проникаючи в усі соціальні практики, мережева інфраструктура з каталізатора суспільного розвитку перетворюється на засіб соціального впливу і тотального контролю. Спираючись на інноваційний потенціал мереж, власники інформаційних ресурсів концентрують актуальну та стратегічну наукову, економічну, правову, політичну інформацію. Трансляція її дозованими обсягами, з одного боку, сприяє процесам глобалізації, а з іншого, – дозволяє в режимі on-line проектувати соціальну дійсність в глобальному масштабі. Зазначене дозволило зробити висновок, що в просторі глобальних інформаційних мереж соціальне проектування перетворюється на соціальне програмування.

Третій розділ – «Система глобальних інформаційних мереж та їхній інноваційний потенціал» – присвячений дослідженню принципів функціонування глобальних інформаційних мереж і виявленню зв'язку їхнього інноваційного й соціокультурного потенціалів.

У підрозділі 3.1. «Принципи функціонування системи глобальних інформаційних мереж: соціально-філософський аспект» на підставі виявлених механізмів соціального проектування окреслюються принципи становлення соціальної мережевої архітектоніки. Спираючись на модель обробки станів асинхронних динамічних систем (одним із видів яких є соціальна система), дисертант показує, що інформаційні мережі виконують процедуру дивергенції над

полем соціальної реальності. Визначаючи точки напруження та проблемні місця останньої, вони сприяють формуванню так званих флокулятивних соціальних комірок. Останні є відносно стійкими, проте не диференційованими соціальними утвореннями, через що їхні коливання здійснюють вплив на суміжних соціальних суб'єктів. Зберігаючи відкритість, незалежність і ризомність, структуровані у такий спосіб глобальні інформаційні мережі фактично стають керованими. Тому вони можуть бути репрезентованими як автохтонні утворення, що відповідають специфіці домінантних соціальних практик.

Зазначене дозволило розкрити базові принципи функціонування системи глобальних інформаційних мереж. До них віднесено: узгодження механізмів соціальної самоорганізації, соціального проектування та програмування; інтеграції теоретичної (архітектоніка), прагматичної (інфраструктура) та соціальної (інтерфейс) складових інформаційних мереж; кластерних, багаторангових, нелінійних процедур накопичення суспільного капіталу; кореляції рекурсії інформаційних мереж із комунікативною компетентністю та комунікативною компетентцією соціальних суб'єктів. Розгортання глобальної соціальної мережевої архітектоніки відповідно до цих принципів пом'якшує тиск інноваційних технологій, узгоджуючи їх із суспільними цілями, пріоритетами і цінностями.

У підрозділі 3.2. «Соціальні проблеми та наслідки реалізації інноваційного потенціалу глобальних інформаційних мереж» показано, що дифузія соціальної реальності у віртуальний соціальний простір є перманентною, неконтрольованою та відбувається без прогнозованого зворотного ефекту. Разом із цим доведено, що відсутність кореляції соціальних перспектив і ціннісних установок соціальних агентів окреслює множину соціальних проблем та суперечностей, які супроводжують реалізацію інноваційного потенціалу глобальних інформаційних мереж.

Уведення понять культури інформаційно-мережевого обміну та мережево-комунікаційної взаємодії сприяло розкриттю нормативного характеру інноваційної діяльності в постіндустріальному суспільстві. Обґрунтовано, що вона реалізується через імплементацію в соціальну дійсність цифрових мережевих сервісів (блоги, cloud computing, віртуальні економічні, політичні, екологічні платформи, класифікатори баз даних, новітні форми надання освітніх послуг, Wiki-проекти, медійні бази даних, електронний документообіг тощо). Цей процес супроводжує зближення дистанції між соціальними агентами, що, у свою чергу, провокує втому суспільства від мережевої розпорошеності. Показано, що ступінь рівноваги та цілісності соціальної системи є залежним від умов, способів і засобів реалізації інноваційного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Тому останній має узгоджуватися зі станом утілення їхніх соціальних потенцій.

У підрозділі 3.3. «Конвергенція глобальних інформаційних мереж як стратегія інноваційного розвитку соціуму у першій половині XXI століття» досліджено вплив науково-технічного та технологічного прогресу на інноваційний потенціал глобальних інформаційних мереж. Виявлено, що цей вплив здійснюється через їхню комунікативну конвергентність, ризомність і самоорганізованість. При цьому утворення соціальних атрактивних структур, які є невід'ємними складовими процесу самоорганізації, обумовлюється когерентністю історичних соціальних мереж. Встановлено, що на початку

XXI століття вони проходять стадію віртуалізації, чим сприяють розгалуженню мережевого простору та збільшенню кількості форм соціальної відмінності. Через це динамізм та автономність соціальних агентів зростають, що й надає глобальному інформаційному простору конвергентного характеру. Дисертант обґрунтовує, що, поряд із конвергентними, відчутними є й зворотні – дивергентні – процеси, які нерідко мають форму альтернативних чи протестних соціальних рухів. Потрапляючи в пастку такої інформаційної диверсифікації, соціальні агенти набувають хибної впевненості або розгубленості щодо власної спроможності адекватно оцінити, вплинути та змістити розвиток подій, учасниками яких вони стали. Разом із тим, баланс процесів конвергенції та дивергенції мережевого інформаційного простору визначає умови досягнення соціумом рівноваги. Зберігаючи зовнішні ознаки цілісності й стабільності, система інформаційних мереж здатна до внутрішніх трансформацій, які залишаються непомітними для соціальних суб'єктів. Така будова глобальних інформаційних мереж дозволяє їм впливати на структуризацію соціальних практик без збільшення рівня соціальної ентропії. Саме це й визначає статус конвергенції як стратегії інноваційного поступу людства.

Четвертий розділ – «Соціально-культурні домінанти інформаційних мереж глобалізованого соціуму» – присвячено визначенню соціокультурних домінант і детермінант трансформацій соціально-комунікативних практик у контексті потенціалістського дискурсу глобальних інформаційних мереж. Досліджується роль інноваційного та соціокультурного потенціалів інформаційних мереж у становленні глобальної свідомості.

У підрозділі 4.1. «Соціокультурні домінанти та інновації у просторі глобальних інформаційних мереж» виявлена синергійна доповняльність соціально-економічних, культурологічних та екзистенційних аспектів соціальної мережевої інфраструктури, яка перетворює інноваційну діяльність на соціальну потребу найвищого порядку. Через це усталена контроверза «традиція – інновація» заміщується опозицією «інновація – інституалізація». Перетворюючись у такий спосіб на складову соціокультурного потенціалу суспільного розвитку, інновації виконують у культурі конституюючу роль. Цей вид інновацій автор називає гуманітарними (або соціально-культурними), підкреслюючи їхній визначальний статус у процесі трансформування соціального простору та соціального часу інформаційного суспільства. Набуваючи в просторі глобальних інформаційних мереж дизруптивного характеру, такі інновації унеможливають прогнозування та контроль їхнього впливу на соціальні процеси.

Поява дизруптивної соціально-культурної інновації є ознакою виходу соціальної системи зі стану динамічної рівноваги, а її впровадження в соціальну реальність супроводжується ростом соціального хаосу. Обґрунтовується, що усунення цих суперечностей є можливим внаслідок узгодження інноваційної діяльності з соціокультурними домінантами інформаційних мереж. До них належать: самоорганізація соціальної мережевої архітектоніки; нівелювання актуальної безкінечності віртуальних інформаційних просторів; інформаційна толерантність; відхід від домінування форми інформаційних повідомлень над їхнім змістом; застосування мовних ігор як методу моделювання комунікативної реальності; інформаційна валентність локалізованих соціальних мереж; пошук

атракторів соціальної самоорганізації; узгодження процесу продукування дизруптивних інновацій з умовами стійкості соціальних структур.

У підрозділі 4.2. «Потенціалістський дискурс глобальних інформаційних мереж як фактор трансформації соціальних практик на рубежі ХХ – ХХІ століть» досліджуються закономірності становлення соціально-комунікативних практик мережевого суспільства. Виходячи з того, що аутопоезис соціальних систем віртуалізує не лише соціальний простір, а й механізми його трансформації, автор ставить питання про домінантні ситуативних соціальних практик. У ситуації, коли, лише ставши комунікативною, особистість набуває соціальних рис, вектором їхньої поляризації, спрямованості є потенціалістський дискурс соціальної мережевої архітектоніки. Узгоджуючи соціальне проектування, соціальне прогнозування та соціальне управління, останній набуває ознак соціального інституту, що й визначає його можливості впливати на трансформацію соціальних практик. У дисертації обґрунтовано, що основними ознаками цього впливу є: синергія структурно та функціонально неоднорідних соціальних мереж; перетворення комунікативної особистості на суб'єкта інформаційного впливу; відкритість соціальних мереж до соціального програмування; розгалуження інформаційної інфраструктури. Сприяючи встановленню рівноваги колективної дії соціальних суб'єктів, потенціалістський дискурс глобальних інформаційних мереж перетворюється на атрактор соціальної самоорганізації.

У підрозділі 4.3. «Роль соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у становленні глобальної свідомості» здійснюється дослідження впливу потенціалістського дискурсу інформаційних мереж у процесі формування глобальної свідомості як соціальної практики глобалізованого соціуму. Показано, що недостатній рівень відповідальності соціальних суб'єктів при використанні мережевих технологій є основною причиною суперечностей, які виникають при реалізації інноваційного та соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Спираючись на ідеї представників природничо-наукового напрямку філософії космізму, дисертант використав поняття глобальної свідомості, оскільки його ціннісний і пізнавальний потенціали знімають поверховість і лабільність (на рівні суспільної психології) уявлень про способи узгодження індивідуальних вчинків, соціальних дій і цивілізаційних наслідків.

Глобальна свідомість указує на рівень досягнення особистістю соціокультурної компетентності, яка, у свою чергу, є необхідною умовою консолідації суспільства в процесі реалізації його соціокультурного капіталу. Обґрунтовується положення, що на початку ХХІ століття поширення набувають антропоморфні інформаційні мережі, що актуалізує потребу формування глобальної свідомості. Поставивши на службу собі інформаційні мережі, нині людина стає їхньою слабкою ланкою. Реалізуючи прагматичні інтереси, власники інформаційних ресурсів нерідко сприяють нівелюванню соціального статусу глобальних інформаційних мереж. Його збереження, утвердження і поглиблення, реалізоване у формі соціальних практик, не лише розкриває аксіологічний потенціал соціальної мережевої архітектоніки, а і є способом оцінки культурно-цивілізаційних перспектив людства й послаблення суперечності між соціальною реальністю та її мережевим образом.

Розділ п'ятий – «Аксіологічний вимір соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у XXI столітті» – присвячено виявленню критеріїв соціальної оцінки та аксіологічних перспектив технологій реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Суттєва увага приділена аналізу суперечностей, потенціалу і перспектив становлення науково-освітніх глобальних інформаційних мереж як пріоритету суспільного розвитку першої половини XXI століття.

У підрозділі 5.1. «Соціальна оцінка соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж» досліджено критерії усвідомлення соціальними суб'єктами механізмів реалізації соціокультурного потенціалу інформаційних мереж. Показано, що неймовірно пришвидшення соціального часу та ущільнення соціального простору робить їх вразливими до зовнішнього втручання. Через це соціальна система втрачає стабільність без ціннісної корекції інноваційного розвитку з його соціокультурною оцінкою. Застосування культурно-історичного підходу дозволило виявити основний критерій соціальної оцінки інноваційного та соціокультурного потенціалів глобальної мережевої архітектури, яким є контроверзійність локального та глобального, індивідуального й суспільного. Такий висновок випливає з того, що в інформаційному просторі кожен соціальний актор є одночасно виразником та носієм як індивідуальних, так і колективних форм ідентичності. Автор обгрунтовує, що глобальні інформаційні мережі є суміжною площиною індивідуального та соціального, через що усталені суспільні зв'язки, залежності й відношення можуть входити в резонанс із локальними коливаннями. Відповідно, будучи глобальними за обсягом, інформаційні мережі залишаються відкритими до соціокультурної фрагментації. Встановлено, що останнє і є причиною амбівалентного відношення соціальних агентів до наявних способів та засобів реалізації соціокультурного потенціалу мережевих технологій. Способом пом'якшення такого відчуження є соціальна прозорість процесів інституціалізації інформаційних мереж, а також репрезентація соціальної мережевої архітектури крізь призму ціннісних перспектив людства.

У підрозділі 5.2. «Аксіологічні перспективи технологій впровадження соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж» розкривається ціннісний вимір інноваційного, соціокультурного та інтеграційного потенціалів глобальної мережевої архітектури. Показано, що поза виявленням ціннісного потенціалу глобальні інформаційні мережі оголюють свою антисоціальну сутність, стають ворожими людині, дезорієнтують її в оцінці та адекватному розумінні соціальних відносин. Показано, що причиною цього є тотальна недовіра соціальних суб'єктів до мотивів і стимулів організаційної інфраструктури соціальної організації та моделей соціального управління. Компенсаторними механізмами, покликаними послабити породжене внаслідок цього відчуження людини від інноваційно-мережевих технологій, є: орієнтація на досягнення інформаційної цілісності та рівноваги глобалізованого соціуму; подолання цифрової нерівності; впровадження способів забезпечення соціального визнання, соціальної відповідальності й довіри; пошук соціальних атракторів; нівелювання наслідків соціальної та технологічної сингулярностей.

Дисертант доводить, що ігнорування ціннісного виміру інноваційно-комунікаційних технологій унеможливило пошук і впровадження стійких

композиційних структур комплементатії культурно-історичних соціальних і віртуальних інформаційних мереж, а також синхронізацію притаманних їм образів соціальної реальності. З цього слідує, що соціальні інститути мережевого суспільства набувають легітимності лише тоді, коли їхня система є структурованою та орієнтованою на підвищення коефіцієнта реалізації соціокультурного потенціалу. Репрезентуючи соціальну реальність, глобальні інформаційні мережі, через реалізацію закладеного в них ціннісного потенціалу, на початку ХХІ століття є основою соціальних трансформацій та віссу суспільних відносин.

У підрозділі 5.3. «Науково-освітня глобальна інформаційна мережа: суперечності, потенціал, перспективи» становлення глобальних інформаційних мереж у сфері науки й освіти представлено як гуманістичний пріоритет людства. Автор виходить із того, що, навіть попри універсальність інноваційно-мережових технологій, спроби репрезентувати культуру у вигляді синкретичного утворення приречені на невдачу. Невирішені суперечності, конфлікти інтересів, різниця соціально-економічного, духовного потенціалів різних спільнот перманентно виступатиме відцентровою силою глобалізації та фрагментуватиме світовий соціум. Показано, що пошук основи гармонійного співіснування соціальних суб'єктів є важливою умовою цивілізаційного поступу «суспільства ризику» (У. Бек). Дисертантом обгрунтовується ідея про те, що соціальним атрактором, який поглинати негативні наслідки соціального хаосу та сприятиме зростанню суспільного капіталу та потенціалу, можуть виступати науково-дослідні, науково-освітні, культурно-просвітницькі інформаційно-комунікаційні мережі. Підставою для такого твердження є те, що на рубежі ХХ – ХХІ століть наука й освіта з доміант суспільного розвитку перетворюються на його детермінанти. Виступаючи складовими соціокультурного потенціалу соціальної мережевої архітектоніки, наука й освіта відіграють роль важелів цивілізаційної рівноваги. Доведено, що, концентруючи ціннісні, пізнавальні, соціально-політичні пріоритети, науково-освітні глобальні інформаційні мережі узгоджують самоорганізацію соціальних підсистем інформаційного суспільства.

ВИСНОВКИ

Концептуалізація соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у ХХІ столітті дозволила сформулювати такі висновки:

1. Застосовані у дисертаційній роботі системний, культурно-історичний та соціокультурний підходи у їхній діалектичній єдності сприяли виявленню культурно-історичних витоків глобальних інформаційних мереж, основу яких склали соціальні мережі. Будучи притаманними доіндустріальній, індустріальній і постіндустріальній стадіям розвитку людства, останні визначали рівень економічної, соціально-політичної та культурно-цивілізаційної глобалізації соціуму. Віртуалізація соціальних мереж, яка відбувалася на рубежі ХХ і ХХІ століть, надала соціальним мережам інформаційного виміру. Сформовані у такий спосіб глобальні інформаційні мережі постають репрезентанти суспільної свідомості, що й обумовлює наявність у них культурно-цивілізаційних характеристик та соціокультурного потенціалу.

2. Форми обміну соціально важливою інформацією історично визначали характер, темп і механізми соціальної динаміки, а кількість та якість інформаційних повідомлень указували на соціокультурний потенціал реалізації людського капіталу. Інформаційні взаємодії відповідали наявній соціальній структурі та соціальним мережам. Проникнення інноваційно-комунікаційних технологій в усі соціальні практики постіндустріального суспільства перетворює інформаційну діяльність на базову суспільну потребу. Цей висновок випливає з того, що на початку XXI століття при вирішенні предметно-практичних завдань домінують засоби системного й варіаційного аналізу, інформаційного моделювання, теорії ігор, а також алгоритмізований стиль мислення. Оновлюючи пізнавальні та комунікаційні стратегії, інформаційний тип раціональності соціальних дій стає підґрунтям розгалуження мережевої суспільної інфраструктури. В процесі реалізації принципів її функціонування на рівні соціальних процесів інформаційна діяльність перетворюється на соціальну сутність людини кінця XX – початку XXI століть.

3. Предметом спеціального аналізу в дисертаційній роботі стали ключові для вирішення поставлених завдань поняття: «соціальна мережа», «інформаційна мережа», «соціальна самоорганізація», «соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж» та інші. Автором запропоновано такі визначення вказаних понять. Соціальна мережа – це елемент соціальної структури, який упорядковує та спрямовує дії соціальних суб'єктів. Ці мережі ізоморфно відображають культурно-історичні реалії, норми, традиції, цінності, потреби, розподіл соціальних ролей тощо. Віртуалізація соціальних мереж і набуття ними статусу інформаційних запускає процеси соціальної самоорганізації. Зважаючи на це, глобальні інформаційні мережі визначені дисертантом як конвергентні системи інноваційно-комунікаційних засобів, архітектура яких дозволяє структурувати й транслювати інформацію по всьому полю соціальної реальності. Репрезентовані у такий спосіб глобальні інформаційні мережі перетворюються на інструмент подолання соціальної ентропії, що здійснюється через динамічну трансформацію мережевих соціальних структур. Змісти означених вище понять узгоджуються в змісті поняття соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Останній вказує на систему соціально-політичних, економічних і науково-технічних суспільних відносин, які виникають у мережевому глобалізованому соціумі в процесі досягнення рівноваги та пошуку оптимальних шляхів розвитку мережевого суспільства. Обраний методологічний інструментарій у сукупності з уточненим понятійно-категоріальним апаратом сприяв виявленню потенціалістського виміру глобальних інформаційних мереж.

4. Передумовою розгортання соціальної мережевої архітектоніки є проникнення інноваційно-комунікаційних технологій в усі соціальні практики. Її становлення супроводжується формуванням інформаційної екосистеми та логіко-семантичної моделі накопичення, продукування, переробки й трансляції соціокультурного контексту в режимі реального часу. Наслідком цього є інтеграція економічних, суспільно-політичних, науково-освітніх та інших соціальних мереж у систему глобальних інформаційних мереж, що сприяє реалізації їхніх інноваційних і соціокультурних потенцій. Проте здатності до самоорганізації інформаційний мережевий простір набуває лише за умови розуміння соціальності як особливого типу зв'язку між соціальними агентами та продукованими ними артефактами.

Вирішення цього завдання дозволило означити соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж як нелінійний інтегративний показник взаємообумовленості економічної й соціальної складових соціального простору та його віртуального образу. Таке розуміння соціокультурного потенціалу інформаційних мереж, з одного боку, спрямоване на узгодження запитів соціуму з накопиченим суспільним капіталом, а з іншого, – унеможливорює нівелювання ціннісної складової інноваційного прогресу.

5. У процесі концептуалізації феномену соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж автором були виявлені їхні основні культурно-цивілізаційні характеристики. Обґрунтовано, що нелінійність, відкритість, нерівноважність, ризомоподібність і антропоморфність інформаційних мереж є наслідком віртуалізації історичних соціальних мереж і поглиблення соціальної диференціації. Показано, що без втілення соціальних потенцій інформаційні мережі (як технологічний продукт) залишаються ціннісно нейтральними. Вони прагнуть не враховувати, а вилучати людський фактор зі своєї структурно-функціональної архітектури, в результаті чого руйнуються ті форми соціальних зв'язків і відношень, які не відповідають темпам глобальних трансформацій та інноваційному розвитку людства. Запропоновані стратегії реалізації соціальних потенцій глобальних інформаційних мереж, основу яких складає коеволюційні системи «суспільство-природа», нівелюють суперечності між соціальним хаосом і соціальним порядком та уособлюють сферу комплексності інформаційного суспільства.

6. Механізмом реалізації глобальними інформаційними мережами означених вище стратегій є соціальне проектування і соціальне програмування, які здійснюються внаслідок утворення й розпаду флокулятивних соціальних комірок. Внаслідок цього базовою суспільною цінністю стає не знання чи інформація (як про те писали теоретики інформаційного суспільства), а мережева платформа для їхнього компонування й трансляції. Таке розуміння глобальних інформаційних мереж з позицій соціальної філософії дозволило виявити принципи їхнього функціонування, до яких віднесено: узгодження механізмів соціальної самоорганізації, соціального проектування і програмування; інтеграції теоретичної, прагматичної й соціальної складових інформаційних мереж; кореляції рекурсії інформаційних мереж із комунікативною компетентністю та комунікативною компетенцією соціальних суб'єктів. Обґрунтовано, що слідування цим принципам пом'якшує тиск інноваційних технологій, узгоджуючи їх із суспільними цілями, пріоритетами й цінностями.

7. Відсутність прогнозованого зворотного ефекту від дифузії соціальної реальності у віртуальний соціальний простір ускладнює узгодження інноваційного потенціалу мережевого суспільства з ціннісними установками соціальних агентів. Для розкриття взаємозв'язку інноваційного та соціокультурного потенціалів глобальних інформаційних мереж дисертантом були введені поняття культури інформаційно-мережевого обміну та мережево-комунікаційної взаємодії. Врахування комунікативної конвергентності, ризомності та самоорганізованості глобальних інформаційних мереж послаблює економічні, соціально-політичні й культурно-цивілізаційні ризики, які продукуються ростом соціальної ентропії.

8. Притаманна глобальному інформаційному простору синергійна доповняльність соціально-економічних, культурологічних та екзистенційних

аспектів соціальної мережевої інфраструктури перетворює інноваційну діяльність на соціальну потребу найвищого порядку. При цьому носіями й трансляторами соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж стають соціально-культурні інновації. На початку XXI століття останні набувають дизруптивного характеру, через що їхній вплив на суспільну свідомість стає переважно непрогнозованим і неконтрольованим без виявлення соціокультурних домінант глобальних інформаційних мереж. До них належать: самоорганізація соціальної мережевої архітекτονіки; нівелювання актуальної безкінечності віртуальних інформаційних просторів; інформаційна толерантність; відхід від домінування форми інформаційних повідомлень над їхнім змістом; застосування мовних ігор як методу моделювання комунікативної реальності; інформаційна валентність локалізованих соціальних мереж; пошук атракторів соціальної самоорганізації; узгодження процесу продукування дизруптивних інновацій з умовами стійкості та рівноваги соціальних структур.

9. Виявлення особливостей трансформації сучасних соціально-комунікативних практик показало, що соціальним атрактором інформаційного суспільства є потенціалістський дискурс глобальних інформаційних мереж. Орієнтований на встановлення рівноваги колективної дії, він сприяє виробленню єдиних принципів імплементації цивілізаційної відповідальності, залежностей і балансів у їхній єдності з переосмисленням етичних, естетичних, правових, релігійних пріоритетів глобалізованого соціуму. Набуваючи ознак соціального інституту, потенціалістський дискурс інформаційних мереж окреслює принципи узгодження соціально-політичних, економічно-правових і культурно-історичних структур в процесі організації та управління соціальними процесами. Досягнута внаслідок цього суспільна рівновага є умовою втілення соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж, які на початку XXI століття репрезентують собою нову форму соціального буття.

10. Неготовність соціальних суб'єктів до відповідального використання інноваційно-комунікаційних технологій є однією з причин, які ускладнюють реалізацію соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Поверховість і лабільність на рівні суспільної психології уявлень про способи узгодження індивідуальних вчинків, соціальних дій і цивілізаційних наслідків закладають основи суспільних вибухів, революцій та конфліктів. Засобом їхнього подолання й подальшого уникнення є формування глобальної свідомості як соціокультурної практики мережевого соціуму. Метою останньої є консолідація суспільства в усіх напрямках реалізації його соціокультурного й інноваційного потенціалів. Поступ суспільства, динаміку якого визначають інформаційні мережі, здійснюється одночасно в трьох напрямках – цивілізаційному, культурному та ноосферному. Ігнорування цього факту елімінуватиме із соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж його аксіологічний вимір, внаслідок чого суспільний розвиток людства ризикує втратити визначеність і людиновимірність.

11. Роль стабілізуючого чинника соціальної системи, пронизаної глобальними інформаційними мережами, відіграють ціннісні установки соціальних суб'єктів. Причиною цього є їхня відносна незалежність від зовнішньої соціальної архітекτονіки та безпосередній зв'язок із традиціями, звичаями і соціальними нормами. Тому вагомим фактором імплементації

соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж є легітимні критерії його соціальної оцінки. На основі застосування культурно-історичного підходу виявлено, що визначальним критерієм є контрверсійність локального та глобального, індивідуального й суспільного. Підпорядкованим до основного є критерій відповідності напряму суспільно-політичного вектору та соціально-економічної координати соціального простору. Його виокремлення в дисертації обумовлене тим, що на початку XXI століття інформаційні мережі за обсягом вже є глобальними, проте соціокультурно залишаються фрагментованими. Встановлено, що причиною цього є неузгодженість процесу глобалізації соціальної дійсності з ціннісними перспективами реалізації соціокультурного потенціалу інформаційних мереж.

12. Пронизані глобальними інформаційними мережами соціальні структури на зламі XX – XXI століть втрачають домінуючу роль у вираженні суспільних інтересів. Обґрунтовано, що причина цього криється у тотальній недовірі соціальних суб'єктів до мотивів і стимулів організаційної інфраструктури соціальної організації та моделей соціального управління. Послаблення породженого внаслідок цього відчуження потребує: забезпечення інформаційної цілісності та рівноваги глобалізованого соціуму; подолання цифрової нерівності; впровадження механізмів забезпечення соціального визнання, соціальної відповідальності й довіри; комплементативності культурно-історичних соціальних і віртуальних інформаційних мереж з одночасним узгодженням властивих їм образів соціальної реальності.

13. Амбівалентність оцінки аксіологічних перспектив технологій реалізації соціокультурного, інноваційного та інтеграційного потенціалів глобальних інформаційних мереж актуалізує пошук способів збереження і транслювання гуманістичних пріоритетів людства. Зважаючи на те, що релігійні вірування, моральні й естетичні норми, мова, традиції, звичаї та інші атрибути соціального життя виступають як каталізаторами, так і інгібіторами соціальних конфліктів, доведено, що основою консолідації суспільства у світовому масштабі може бути науково-освітня глобальна інформаційна мережа. Забезпечуючи реалізацію людського капіталу, наука й освіта сприяють подоланню негативних наслідків соціального хаосу, резерви якого зростають по мірі розширення соціальної мережевої архітектоники. Показано, що створення в інформаційному просторі науково-дослідницьких і освітньо-просвітницьких мереж є першим етапом інституалізації глобальних інформаційних мереж як соціокультурного феномену.

Здійснена концептуалізація феномену соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж дозволила виявити низку суперечностей і перспектив цивілізаційного поступу людства в XXI столітті. Проте невпинність інноваційного розвитку, геополітичні та соціально-економічні конфлікти, неузгодженість локального й глобального спонукає до розширення в майбутніх соціально-філософських розвідках проблематики потенціалістського дискурсу глобальних інформаційних мереж. Воно можливе у таких напрямках: пошук умов стабілізації соціальної системи в умовах її перманентної диференціації; культур-філософський аналіз цивілізаційних суперечностей та окреслення шляхів їхнього подолання з урахуванням потенціалу інноваційно-мережевих технологій; виявлення економічних і соціально-політичних перспектив глобалізації суспільної мережевої архітектоники.

**Основні положення дисертаційної роботи
викладені у таких публікаціях автора:**

Монографії:

1. Ягодзінський С.М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі: монографія / С.М. Ягодзінський. – К.: Аграр Медіа Груп, 2015. – 276 с.
2. Ягодзинский С.Н. Научно-образовательная социальная сеть: противоречия, потенциал, перспективы / С.Н. Ягодзинский // Наука и образование: современные тренды: коллективная монография; Гл. ред. О.Н. Широков. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – С. 287–298.

Статті у фахових наукових виданнях України:

3. Ягодзінський С.М. Інноваційна складова пізнавальних стратегій в мережевому суспільстві / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – № 2 (12). – С. 78–81.
4. Ягодзінський С.М. Феномен інформаційних мереж: соціокультурний вимір / С.М. Ягодзінський // Політологічний вісник: Зб. наук. пр. – К.: «ІНТАС», 2011. – Вип. 52. – С. 98–106.
5. Ягодзінський С.М. Мовна гра як засіб інституалізації соціальних мереж / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2011. – № 1 (13). – С. 88–92.
6. Ягодзинский С.Н. Интеллектуальная /без/ответственность постмодерна / С.Н. Ягодзинский // Практична філософія. – 2011. – № 4 (42). – С. 3–9.
7. Ягодзінський С.М. Людський потенціал мережевих технологій / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2011. – Вип. 2 (14). – С. 80–83.
8. Ягодзінський С.М. Людина і природа: система, коеволуція, потенціал / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2012. – Вип. 1 (15). – С. 39–42.
9. Ягодзінський С.М. Інформаційний простір глобальних мереж: соціально-філософський аспект / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2012. – № 2 (16). – С. 66–69.
10. Ягодзінський С.М. Природа як концепт мережевого суспільства / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2013. – Вип. 1 (17). – С. 77–80.
11. Ягодзінський С.М. Гуманітарні інновації у просторово-часовому вимірі інформаційного суспільства / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2013. – Вип. 2 (18). – С. 80–83.
12. Ягодзінський С.М. Дизруптивність гуманітарних інновацій у просторі глобальних інформаційних мереж / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2014. – Вип. 1 (19). – С. 82–86.

13. Ягодзінський С.М. Соціальна інженерія і соціальна самоорганізація як способи трансляції соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2014. – Вип. 2 (20). – С. 68–71.

14. Ягодзінський С.М. Контрверза соціального та індивідуального у просторі глобалізованого соціуму / С.М. Ягодзінський // Практична філософія. – 2014. – № 4 (54). – С. 52–56.

15. Ягодзінський С.М. Формування глобальної свідомості як соціокультурна практика / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2015. – Вип. 1 (21). – С. 88–93.

16. Yagodzinskiy S. Global consciousness as a cultural and historical concept / S. Yagodzinskiy // Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр.; Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 97 (6). – С. 200–203.

17. Ягодзінський С.М. Стратегії реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж / С.М. Ягодзінський // Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр.; Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 98 (7). – С. 268–271.

18. Ягодзінський С.М. Стабільність системи інформаційних мереж як соціально-філософська проблема / С.М. Ягодзінський // Гуманітарні студії: Зб. наук. пр. – К.: ВЦГ «Київський університет», 2015. – Вип. 25. – С. 221–227.

19. Ягодзінський С.М. Соціально-синергетичні передумови комплексності системи глобальних інформаційних мереж / С.М. Ягодзінський // Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр.; Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 99 (8). – С. 227–230.

***Статті в іноземних наукових виданнях та виданнях,
що включені до міжнародних науково-метричних баз:***

20. Ягодзинский С.Н. Проблема дискурсивности в классической философии / С.Н. Ягодзинский // Credo New: теоретический журнал [электронное издание]: Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/999/65>. – 2011. – № 1.

21. Ягодзинский С.Н. Социальное доверие как условие самоорганизации информационных сетей / С.Н. Ягодзинский // Молодой ученый. – 2015. – № 10 (90). – С. 1534–1537.

22. Ягодзинский С.Н. Образовательный потенциал глобальных информационных сетей: социально-философский вектор / С.Н. Ягодзинский // Молодой ученый. – 2015. – № 11 (91). – С. 1871–1874.

23. Ягодзинский С.Н. Потенциалистское измерение глобального сознания на рубеже столетий / С.Н. Ягодзинский // Молодой ученый. – 2015. – № 12 (92). – С. 882–885.

24. Ягодзинский С.Н. Информационная деятельность как приоритет общественного развития в XXI веке / С.Н. Ягодзинский // Молодой ученый. – 2015. – № 13 (93). – С. 838–840.

25. Ягодзинский С.Н. Глобализация информационных сетей как условие реализации их социокультурного потенциала / С.Н. Ягодзинский // Молодой ученый. – 2015. – № 16 (96). – С. 510–513.

Інші публікації за темою дисертації:

26. Ягодзінський С.М. Творча діяльність: інтелектуальна власність чи обов'язок? / С.М. Ягодзінський // Творчість як корисне здійснення блага через істину у красі: Матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 травня 2009 р.); Уклад. Б.В. Новіков. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2009. – С. 285–286.

27. Ягодзинский С.Н. Философ как герой повседневности / С.Н. Ягодзинский // Философия повседневности: Материалы международной научной конференции (17 октября 2009 г.); Под ред. А.В. Толстоухова. – К.: ПАРАПАН, 2009. – С. 58–59.

28. Ягодзинский С.Н. Человек – виновник мирового кризиса? / С.Н. Ягодзинский // Марксизм та сучасність: системна криза передісторії як предмет філософської рефлексії: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 листопада 2009 р., м. Київ); Уклад.: Новіков Б.В. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2009. – С. 268–269.

29. Ягодзінський С.М. Синергетика як методологічний принцип коеволюції суспільства і природи / С.М. Ягодзінський // Соціальна безпека і гуманітарний захист в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (4-5 грудня 2009 р.); тези доповідей. – Чернівці, 2009. – С. 82–84.

30. Ягодзинский С.Н. Сетевое измерение социального пространства / С.Н. Ягодзинский // Дні науки філософського факультету – 2011: Матеріали міжнародної наукової конференції (20-21 квітня 2011 р.); Редкол.: А.С. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – Ч. 4. – С. 148–150.

31. Ягодзинский С.Н. Идея космоса в информационном поле культуры / С.Н. Ягодзинский // Від посмішки Джоконди до посмішки Гагаріна (до 50-річчя від дня польоту в космос Ю.О. Гагаріна): Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (7 квітня 2011 р.); Уклад. Б.В. Новіков. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С. 221–222.

32. Ягодзінський С.М. Толерантність як пріоритет глобалізації / С.М. Ягодзінський // Філософські виміри сучасної соціальної реальності: Матеріали міжнародної наукової конференції (14-16 квітня 2011 р.). – Донецьк, 2011. – Т. II. – С. 162–164.

33. Ягодзінський С.М. Діалог як засіб консолідації соціальних мереж / С.М. Ягодзінський // Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: Матеріали ХІІ міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (4-5 квітня 2012 р.); Редкол. М.С. Кулик. – К.: НАУ, 2012. – С. 160.

34. Ягодзінський С.М. Міфо-епічна конотація класики та посткласики як спосіб репрезентації духовності / С.М. Ягодзінський // Людиновимірний характер творчості Лесі Українки (до 140-річчя від дня народження Лесі Українки): Матеріали наукової конференції (7 грудня 2011 р.); Під ред. Л.Г. Дротянко. – К.: НАУ, 2012. – С. 12–13.

35. Ягодзинский С.Н. Экономический потенциал общественного кризиса / С.Н. Ягодзинский // Придніпровські соціально-гуманітарні читання: Матеріали Бердянської сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (22 вересня 2012 р.). – Д.: ТОВ «Іновація», 2012. – Ч. 5. – С. 169–171.

36. Iagodzinskiy S. «Language-game» in social networks' space / S. Iagodzinskiy // Гуманітарні студії: 36. наук. праць. – К.: Видавничо-поліграфічний цент «Київський університет», 2012. – Вип. 14. – С. 3–5.

37. Ягодзінський С.М. Єдність гуманітарного знання як міфологема постнекласичної науки / С.М. Ягодзінський // Актуальні проблеми розвитку соціально-гуманітарних наук: Матеріали круглого столу (12 грудня 2012 р.); Під ред. Л.Г. Дротянко. – К.: НАУ, 2013. – С. 75–77.

38. Ягодзинский С.Н. Информационная сеть как превращенная форма государственности / С.Н. Ягодзинский // Интеграция: теоретические и прикладные аспекты: Материалы Международной научной конференции (25 января 2013 г.). – Саранск: Афанасьев В.С., 2013. – С. 47–48.

39. Ягодзінський С.М. Прагматика взаємозв'язку науки та освіти в інформаційному суспільстві / С.М. Ягодзінський // Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: Матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (3-4 квітня 2013 р.); Заг. ред. М.С. Кулика. – К.: НАУ, 2013. – С. 299.

40. Ягодзинский С.Н. Философия Запада и мировоззрение Востока: опыт преодоления цивилизационной пропасти / С.Н. Ягодзинский // Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (7-8 червня 2013 р.) / Заг. ред. А. Гудманяна, О. Шостак. – К.: Університет «Україна», 2013. – С. 158–162.

41. Ягодзинский С.Н. Информационная сеть как объект социально-философского исследования / С.Н. Ягодзинский // Интеграция науки: методологические аспекты: Материалы международной научной конференции (25 января 2013 г.) / Ред. кол.: В.А. Писачкин (отв. ред.) [и др.]. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2014. – С. 26–28.

42. Ягодзинский С.Н. Историческая периодизация в информационную эпоху: статика – прогнозирование – утопия – отчаянье / С.Н. Ягодзинский // «Дні науки філософського факультету – 2014»: Матеріали міжнародної наукової конференції (15-16 квітня 2014 р.) / Редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – Ч. 5. – С. 176–179.

43. Ягодзінський С.М. Філософія історії в термінах М-теорії / С.М. Ягодзінський // Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (2-3 квітня 2014 р.); Редкол. М. Кулик. – К.: НАУ, 2014. – С. 411.

44. Ягодзінський С.М. Традиції читання в еволюції соціальних мереж / С.М. Ягодзінський // Шляхи подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (6-7 червня 2014 р.); За заг. ред. А. Гудманяна, О. Шостак. – К.: «Талком», 2014. – С. 173–176.

45. Ягодзінський С.М. Особистість мережевого суспільства: свобода vs контроль / С.М. Ягодзінський // Філософія як культурна політика сучасності: Матеріали II всеукраїнської наукової конференції (17–18 жовтня 2014 р.). – Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. – С. 48.

46. Ягодзінський С.М. Інформаційна рівновага як флюєнта глобалізованого суспільства / С.М. Ягодзінський // Проблеми формування громадської думки в сучасній Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (14 листопада 2014 р.) – К.: Київський національний університет культури і мистецтв, 2014. – С. 84–85.

47. Ягодзінський С.М. Інформаційні мережі у просторі глобалізованого соціуму / С.М. Ягодзінський // Глобалізаційний контекст комунікації в умовах інформаційного суспільства (філософські читання, присвячені Міжнародному Дню філософії) (19 листопада 2014 р.) / За заг. ред. Л.Г. Дротянко. – К.: НАУ, 2014. – С. 83–86.

48. Ягодзінський С.М. Соціальна самоорганізація: потенціал vs деструкція / С.М. Ягодзінський // Дні науки філософського факультету – 2015: Матеріали міжнародної наукової конференції (21-22 квітня 2015 р.); Редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. – Ч. 3. – С. 149–151.

49. Ягодзінський С.М. Соціальна справедливість як визначник реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж / С.М. Ягодзінський // Імперативи поступу України в умовах цивілізаційних викликів сучасного світу: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27 січня 2015 р.). – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – С. 103–107.

АНОТАЦІЇ

Ягодзінський С.М. Соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2016.

Дисертацію присвячено концептуалізації феномену соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж, дослідженню механізмів інтеграції інноваційно-комунікаційних мережевих технологій у соціальний простір глобалізованого соціуму. Виявлено культурно-цивілізаційні характеристики глобальної мережевої архітектоники та обґрунтовано, що її культурно-історичну основу є соціальні мережі. На базі обраного методологічного інструментарію уточнено зміст ключових для дисертації понять. Їхня кореляції дозволила визначити соціокультурний потенціал глобальних інформаційних мереж як систему соціально-політичних, економічних і науково-технічних суспільних відносин, що виникають у заснованому на інноваційно-комунікаційних технологіях соціумі з метою досягнення інформаційної рівноваги. Встановлено,

що в умовах соціальної самоорганізації основою стратегій утілення соціокультурного потенціалу інформаційних мереж є коеволуція системи «суспільство-природа». Соціальним атрактором початку ХХІ століття є потенціалістський дискурс глобальних інформаційних мереж. Його легітимність залежить від соціальної оцінки механізмів утілення соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Показано, що встановлення інформаційної рівноваги є константою суспільства як нерівноважної системи та умовою розкриття соціокультурного потенціалу інформаційних мереж як нової форми буття соціального.

Ключові слова: глобальна інформаційна мережа, соціокультурний потенціал, інноваційний потенціал, потенціалістський дискурс, мережеве суспільство, соціальна мережева архітектоніка, глобальна свідомість, науково-освітня мережа, соціокультурні домінанти, інноваційна діяльність.

Ягодзинский С.Н. Социокультурный потенциал глобальных информационных сетей. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена концептуализации феномена социокультурного потенциала глобальных информационных сетей, исследованию механизмов и перспектив интеграции инновационно-коммуникационных сетевых технологий в социальное пространство глобального социума. Выявлены культурно-цивилизационные истоки формирования глобальной сетевой архитектоники, на основании чего обосновано, что её культурно-исторический базис составляют социальные сети. Виртуализация последних привела к трансформации познавательных и коммуникативных стратегий, что способствовало превращению информационной деятельности и информационного обмена в потребность общества конца ХХ – начала ХХІ века. Показано, что репрезентация глобальных информационных сетей как социокультурного феномена требует привлечения системного, культурно-исторического, социокультурного и междисциплинарного подходов, а также принципов и методов синергетики. На основе этого методологического инструментария уточнены ключевые для диссертационной работы понятия: «социальная сеть», «социальная самоорганизация», «глобальная информационная сеть». Установлено, что содержание этих понятий снимается в содержании понятия социокультурного потенциала глобальных информационных сетей. Под ним в работе понимается система социально-политических, экономических и научно-технических общественных отношений, возникающих в основанном на инновационно-коммуникационных технологиях глобальном социуме. Выявлено, что конечной целью реализации социокультурного потенциала информационных сетей является достижение информационного равновесия и определение оптимальных путей развития сетевого общества. Игнорирование социокультурного, инновационного и интеграционного потенциалов социальной

сетевой архитектоники снижает её способность к самоорганизации, закладывает основы социальных конфликтов и противоречий.

Обосновано, что самоорганизация социальных процессов усиливает социальную дифференциацию, что затрудняет прогнозирование последствий соотношения социального порядка и социального хаоса. Показано, что в таких условиях основной стратегией воплощения социокультурного потенциала информационных сетей (олицетворяющих сферу комплексности общества) является коэволюция системы «общество-природа». Исходя из этого, выявлены принципы функционирования системы глобальных информационных сетей, которые позволили раскрыть взаимосвязь их инновационного и социокультурного потенциалов. Доказано, что коммуникативная конвергентность и диффузия социальной реальности в информационное сетевое пространство усложняют реализацию инновационного потенциала глобальных информационных сетей вне определения социальных перспектив и ценностных установок социальных агентов. Для решения этой задачи в диссертации выявлены социокультурные доминанты и подрывной характер гуманитарных инноваций глобальных информационных сетей. Указанные особенности социальной сетевой архитектоники определяют принципы и направления трансформации социально-коммуникативных практик информационного общества. Установлено, что в начале XXI века социальным аттрактором таких преобразований является потенциалистский дискурс глобальных информационных сетей, который способствует формированию глобального сознания как социальной практики. Доказано, что легитимность указанных процессов зависит от социальной оценки механизмов реализации социокультурного потенциала информационных сетей. Несоответствие социальной оценки и состояния реализации социальных потенциалов информационных сетей (как репрезентантов общественного сознания) фрагментирует социальную реальность.

Обосновано, что нивелирование культурно-цивилизационных противоречий общества осуществляется путем достижения информационного равновесия. Последняя, выступая константой общества как неравновесной системы, является условием раскрытия социокультурного потенциала информационных сетей как новой формы бытия социального. Доказано, что в начале XXI века гуманистическим приоритетом и ориентиром человечества выступают наука и образование, которые превращаются в социальные аттракторы глобального социума. Интеграция научно-исследовательских и образовательных сетей в глобальную научно-образовательную информационную сеть является первым этапом институализации глобальных информационных сетей как феномена с ярко выраженным социокультурным потенциалом.

Ключевые слова: глобальная информационная сеть, социокультурный потенциал, инновационный потенциал, потенциалистский дискурс, сетевое общество, социальная сетевая архитектура, глобальное сознание, научно-образовательная сеть, социокультурные доминанты, инновационная деятельность.

Yahodzinskyi S.N. Social and cultural potential of global information networks. – Manuscript.

The Thesis for a Degree of Doctor of Philosophy in Specialty 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The thesis deals with the conceptualization of the social and cultural potential of global information networks phenomenon, investigates the mechanisms of innovative and communicative network technologies integration into the social space of globalized society. Cultural and civilizational aspects of global network architectonics are distinguished and grounded that social networks are considered to be its cultural and historical background. The definitions of the key notions of the thesis have been worked out on the basis of methodologies. Their correlation helped to define the social and cultural potential of global information networks as a system of social and political, economical, scientific, technical and social relations, which occur in social network based on innovative and communicative technologies in order to sustain informational balance and optimal ways of development. It has been stated, that coevolution of the system “society-nature” is the background for implementation of social and cultural potential of information networks’ strategies in social selforganization conditions. The social attractor of 21 century is considered to be the potential discourse of global information networks. Its liability depends on the social evaluation of information networks’ social and cultural potential implementation mechanisms. It has been shown, that information balance establishment is the society’s constant as the unbalanced system and the new way of seeing the social and cultural potential of information networks.

Key words: global information network, social and cultural potential, innovative potential, potential discourse, network society, social network architectonics, global consciousness, scientific and educational network, social and cultural dominants, innovative activity.

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100304740